

Esmaabi peavigastuste korral

Marju Peärnberg
2020

Ajukolju trauma

- **Koljusisene verevalum-** veri koguneb aju piirkonda ja pressib ajukoole- kahjustab aju, võib lõppeda surmaga. Kahtlуста ka selgroo kaelaosa vigastust
- **Koljuluude murd**
- **Ajupõrutus-** ajuvigastus nähtava vigastusega (turse, verejooksud)
- **Ajuvapustus-** ajuvigastus mööduva teadvusetusega

Ajukolju trauma põhjused

- Lõök pähe, raskuse kukkumine pähe
- Killud, kuulid
- Kukkumine, kukkumine kõrgusest, väljapaiskumised sõidukist
- Vette hüppamine
- Liiklusõnnetus
- Füüsiline vägivald

Peatrauma

- Vajab korralikku hindamist
- Vigastuse korral võib esineda: ajukoe või koljusiseste veresoonte kahjustus ning koljumurd
- Aju jaoks on pidev hapniku saamine eluliselt vajalik
- Kui hapniku osarõhk (pO₂) kopsualveoolides langeb alla 40 mmHg, tekivad teadvusehäired, kui alla 30 mmHg, siis teadvusetus. 5 sekundi pärast teadvusehäired ja hiljemalt 15 sekundi pärast teadvusetus, 3 minuti pärast pöördumatud ajurakukahjustused, 5 minuti pärast ajusurm
- Gaasivahetuse olulisuse tõttu ning oksendamise ja aspiratsiooni ohu tõttu ajutrauma korral on hingamise hindamine ja stabiilne küliliasend väga olulised

Peatrauma

- Tekkiva turse tõttu- pärast esmast teadvusetust tekib selginemine, sageli isegi täielik teadvuse selgus, millele järgneb uus ähmastumine kuni koomani. See võib tekkida minutite, aga ka tundide möödudes, harvemini isegi mitme päeva pärast ja seda ei tohi jätta tähelepanuta
- Lisanduda võib lülisamba kaelaosa murd
- Pehme kudede vigastused näo ja kaela piirkonnas
- Koljuvigastuse korral paiskub aju vastu koljut, millele võib järgneda teadvusekadu
- Teadvusetuse kestvus on ajutrauma raskuse indikaator
  - Teadvusetus alla 1 tunni järgneva selginemisega on kerge ajutrauma
  - teadvusetus 1–24 tundi on keskmise raskusega ajutrauma
  - teadvusetus üle 24 tunni on raske ajutrauma

Tunnused

- Kliiniline surm
- Hilisem teadvusekadu
- Teadvusehäire
- Lühiajaline teadvusekaotus- ei mäleta juhtunut
- Suust, ninast, kõrvast veri või roosakas vedelik- koljupõhimiku murd
- Verevalumid silmade ümber- prillhematoomid

Tunnused

- Ühe kehapoole nõrkus
- Eri suurusega pupillid
- liveldus, oksendamine, peavalu, pearinglus
- Nägemishäired, tasakaaluhäired, krambid
- Käitumishäired, agressiivsus

Tõsised peatrauma sümptomid (kutsu kindlasti kiirabi)

- Kui pärast lööki vastu pead:
  - liveldustunne
  - Korduv oksendamine
  - Uimasus
  - Ühe kehapoole halvatus või tundlikkuse häire
  - Silmapupillide suuruse erinevus
  - NB! Verevalum ei pruugi kohe tekkida- hoia kannatanul silma peal

Ajuvapustus

- Lühiajaline teadvusekaotus vahetult peale traumasid
- Ajukude ei kahjustu, hiliskahjustusi ei teki
- Mida pikem on teadvusekaotus, seda raskem on trauma
- Nägemis- ja tasakaaluhäired
- Peavalu, iiveldus, oksendamine, mälukaotus- mitu päeva püsivad

Ajuvapustus- esmaabi

- Hindame teadvust, hingamist
- Vaatame üle vigastused
- Teadvuseta kannatanu püsivasse külili asendisse
- Pane lamamisasendisse veidi tõstetud ülakehaga
- Kata
- Kutsu abi
- Jälgi
- Kannatanut tuleb ka öösel äratada, et veenduda , kas ta on äratatav

Ajuvapustus- esmaabi

- Jälgida ööpäev, seisundi halvenemisel kutsuda abi
- Neuroloogilised nähud- iiveldus, oksendamine, segasusseisund, unisus, teadvuse kadu

Ajupõrutus

- Ajukoe kahjustus
- Teadvusekadu võib kesta kaua ja jäädagi kestma

Ajupõrutus- esmaabi

- Hinda seisundit- teadvus, hingamine
- Koljuluu murd, haavad
- Teadvuseta kannatanu püsivasse külili asendisse
- Kutsu abi
- Kata
- Jälgi

Aju kompressioon

- Koljuõõnesisene verejooks
- Eluohtlik
- Teadvusehäire teadvusekaotuseni
- Tugev peavalu
- Häälekas hingamine, mis muutub aeglaseks
- Aeglane, hea täitumusega pulss
- Silmaterad erineva suurusega
- Ühe kehapoole halvatus
- Kõrge palavik, punetav nägu
- Käitumise muutus- ärrituvus

Koljuluude murd

- Haav või nahaalune verevalum peas
- Koljul pehme ala või süvend
- Verevalum või turse ühe kõrva taga
- Verevalumid silmade ümber
- Selge vedeliku või vesise vere eritumine ninast või kõrvast
- Veri silmavalgel
- Pea või näo moonutus
- teadvusetus

Näo vigastused

- Teadvusetus
- Vere valgumine neelu- lämbumine
- Kontrolli hingamisteid
- Teadvuseta kannatanu püsiv külili asend
- Kutsu abi
- Jälgi teadvust, hingamist
- Kaasa lahti tulnud hambad

Silmatraumad

- Võõrkehad silmas
- Silma vigastused
- Vajadusel seo mõlemad silmad pehmelt kinni
- Helista 112 või transpordi kannatanu lamavas asendis raviasutusse

Tegutsemine

- Kannatanu seisundi hindamine
- Elupäästev esmaabi
- **Abi kutsumine**
- Teadvuseta- püsiv küliliasend
- Peata verejooks
- Tõsta ülakeha kõrgemale
- Ära tõsta jalgu üles- ajuturse oht
- Ära anna suu kaudu midagi, niisuta huuli

Kiivri eemaldamine

- Täisvisiiriga kiiver ära võtta
- 2 abistajat
- abistaja nr 1 läheb kannatanu pea juurde. Ta fikseerib kiivri oma põlvede vahel, seejuures liigselt tõmbamata, ning hoiab kätega paremalt ja vasakult täisvisiiriga kiivri lõuaosast kinni. Abistaja nr 2 avab visiiri ja kontrollib patsiendi teadvust teda kõnetades.
- Seejärel nihkub abistaja nr 1 tahapoole, et endale ruumi teha ning stabiliseerib ilma haaret muutmata kerge venitusega patsiendi pea ja kaela. Tõmbamine ja kerge dorsaalfleksioon(tahapoole painutamine) ei kahjusta kaela, väldi küljele pööramist ja antefleksiooni (ettepoole painutamine).
- abistaja nr 2 põlvitab patsiendi kõrvale. Kõigepealt vabastab või lõikab ta läbi kiivri lõuarihma, seejärel fikseerib kerge venituse all patsiendi pea ja kaela. Üks käsi pannakse patsiendi kaela alla, teise käe sõrmed toetavad mõlemalt poolt lõuga, nii et kael ja pea jäävad kolmest punktist stabiilselt toetatuks

Kiivri eemaldamine

- abistaja nr 1 tõmbab nüüd kiivrit veidi ära ja eemaldab selle kõigepealt kerge retrofleksiooniga (tahapoole painutamine), kuni kannatanu ninajuur nähtavale ilmub, seejärel aga tõmmates. Kiivri äratõmbamise hetkel peab abistaja nr 2 kannatanu pea kogu raskust täielikult toetama. Pea tahapoole langemist tuleb igal juhul vältida.
- Jälgige nina, kõrvu ja võimalikke ehteid
- Kui on selline täisvisiiriga kiiver, millel saab lõuaosa üles pöörata, siis teeb seda abistaja nr 2 ja kiiver eemaldatakse seejärel ainult tõmmates. Retrofleksioon jääb siis ära.
- abistaja nr 1 võtab nüüd pea enda kanda ja hoiab seda venituse all, pannes mõlemad käed kindlalt patsiendi kõrvadele. Abistaja nr 2 paigaldab kaelalahase, sest mootorrattaõnnetuste korral võib peaaajutraumaga kaasneda ka kaelavigastus.

Kiivri eemaldamine

